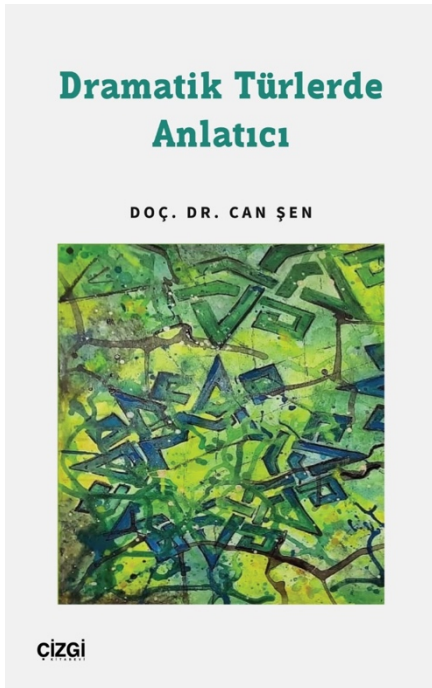

TİYATRO VE DİĞER DRAMATİK TÜRLERDE ANLATICI UNSURUNU İRDELEYEN BİR ÇALIŞMA: CAN ŞEN'İN DRAMATİK TÜRLERDE ANLATICI ADLI ESERİ

Gülbahar KURTTEKİN¹

Edebî metinlerde olay ve durumları okuyucuya aktaran bir ara varlık olarak tanımlayabileceğimiz “anlatıcı” unsuru bulunmaktadır. Anlatıcı, yazarla okuyucu arasında iletişim kuran bir üst varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Olayları veya durumları aktaran anlatıcının görme ve anlatma biçimine de “bakış açısı” denilmektedir. “Anlatıcı” ve “bakış açısı” unsurları daha çok roman, hikâye gibi anlatmaya bağlı edebî metinlerin bir parçası olarak değerlendirildiği için tiyatro başta olmak üzere dramatik türlerde bu unsurların varlığı üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Hatta tiyatronun sadece sahne boyutu göz önünde bulundurularak bir “gösterme” sanatı olduğu, bu yüzden anlatıcı ihtiva etmeyeceği dahi ileri sürülmüştür.

Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Can Şen'in *Dramatik Türlerde Anlatıcı* (Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2023, 96 sayfa) roman, hikâye gibi anlatı türlerinin dışında tiyatro başta olmak üzere diğer dramatik türlerde de anlatıcı unsurunun varlığını irdeleyen, meseleye farklı bir bakış açısı getiren ve alandaki bu eksikliğe dikkat çeken yeni bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin “Önsöz” (s. 7-9) kısmından sonra “Giriş” (s. 11-22) bölümünde yazar; dram sanatının alanının zaman içerisinde genişlediğini, bu terimin sadece tiyatro eserlerini kapsamadığını, aynı zamanda sinema/dizi senaryoları ve radyo piyeslerinin de dram sanatının alanına girdiğini, Martin Esslin başta olmak üzere, çeşitli araştırmacıların görüşlerine dayanarak vurgulamaktadır. Bu anlamda piyes, senaryo ve radyo piyesleri için bir çatı olarak “dramatik türler” ifadesini kullanmanın

¹ Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi. ORCID: 0009-0009-0247-3753.

doğru olduğu görülmektedir. Bu kitapta “dramatik türler” ifadesi ile dram sanatının alanına giren bu üç tür için anlatıcı unsuru üzerinde durulmuştur.

“Giriş”te tiyatro başta olmak üzere dramatik türlerde anlatıcının varlığının genel olarak göz ardı edildiği ifade edilmiştir. Eser, tiyatro incelemelerinde pek çok araştırmacı tarafından “anlatıcı” unsurunun üzerinde durulmadığını, hatta yok sayıldığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu tip eserlerde anlatıcı unsurunun olmadığı düşüncesine karşıt olarak yazar, Roland Barthes’in “anlatıcısız anlatı olmayacağı” düşüncesinin altını çizmiştir (s. 15).

Tiyatronun yazılı boyutu olan piyeslerin edebî açıdan incelenip incelenmeyeceği tartışması aynı Őekilde sinema alanında da yaşanmaktadır. Sinema sanatının metin boyutu olan senaryoların edebî olarak durumu, özellikle 2000’li yıllardan itibaren, kimi senaryoların kitap olarak yayımlanmasıyla tartışılmaya başlanmıştır (s. 17). Şen’e göre senaryoların yapısal açıdan büyük ölçüde piyeslere benzemesi sebebiyle tiyatro incelemelerinde kullanılan yöntemin senaryolara da uygulanması mümkündür (s. 20). Yazar, aynı Őekilde radyo tiyatrosu ve bunun yazılı boyutu olan radyo piyeslerinin de zgn yönleriyle yeni bir sanat dalı hâline geldiğini ve bunların da tiyatro eserleri gibi incelenebileceğini belirtmiştir (s. 22).

Yazar, “Giriş”in ardından kitabının “Tiyatroda Anlatıcı” (s. 23-58) başlıklı birinci bölümünde tiyatro eserlerinde yer alan anlatıcı unsurunu “Karakter Anlatıcı” ve “Yazar Anlatıcı” olmak üzere iki başlık altında inceleyerek tiyatrodaki anlatıcı unsurunun varlığına hem Dünya edebiyatından hem de Türk edebiyatının farklı dönemlerinden örnekler vermiştir.

Şen, “Karakter Anlatıcı” (s. 23-32) başlığında bu anlatıcının yazar anlatıcıya göre daha görünür olmasından dolayı bazı araştırmacıların buna değindiklerini belirtilmiştir. Karakter anlatıcının daha çok açık biçimli eserlerde görüldüğünü, özellikle epik tiyatronun babası olan Bertolt Brecht’in duygu yoğunlaşmasının önüne geçmek ve mesafe oluşturmak için karakter anlatıcı kullanmanın önemini fark ettiğini ifade etmiştir (s. 24). Bu başlıkta Haldun Taner, Necip Fazıl Kısakürek, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Sezai Karakoç ve Samuel Beckett’in piyeslerinden karakter anlatıcı kullanımına örnekler verilmiştir.

Birinci bölümün ikinci başlığı olan “Yazar Anlatıcı” ise “Yazar Anlatıcının Piyeslerdeki Konumu” (s. 32-44) ve “Yazar Anlatıcının Piyeslerdeki Yoğunluğu” (s. 45-58) olmak üzere iki alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. İlk başlıkta piyeslerde diyaloglar devam ederken yazarın araya girdiği ve karakterlerin hareketlerini okuyucuya/seyirciye aktaran ve “sahne direktifleri” olarak da bilinen parantez içi açıklamaların tiyatro kuramcılarını/araştırmacıları tarafından anlatıcı meselesi açısından dikkate alınmadığı belirtilmiştir (s. 33-34). Yazar, bu noktada yeni bir yaklaşım ile bu parantez içi

açıklamaları “yazar anlatıcı” olarak tanımlayarak tiyatro araştırmacılarına yeni bir yöntem sunmuştur (s. 34). şen’in bu yaklaşımı tiyatro ve dramatik türler için önemli bir adımdır.

Bu konuda Martin Esslin’in parantez içi açıklamaların piyesin doğru sahnelenmesinde ve alımlanmasındaki önemini gösteren Samuel Beckett’in *Godot’yu Beklerken* eseri hakkındaki yorumu şen tarafından “yazar anlatıcı” olarak tanımlanan parantez içi açıklamaların piyeslerdeki rolü için önemli bir örnektir (s. 36).

“Yazar Anlatıcının Piyeslerdeki Yoğunluğu” başlığında ise tiyatro yazarlarının parantez içi açıklamalarla yazar anlatıcıdan yararlanma oranları ve şekillerinin değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. 19. yüzyılda realizmin etkisiyle yazar anlatıcı kullanımının yoğunluğu arttığı gözlenmiştir. Bunda tiyatro eserlerinin metinselliğini/edebîliği arttırma gayesi de etkili olmuştur (s. 46). Tiyatro tarihinde Shakespeare gibi yazar anlatıcıdan oldukça asgari düzeyde yararlanan yazarlar olduğu gibi Feyyaz Kayacan’ın *Oda* piyesindeki gibi eseri tamamen yazar anlatıcının anlatımı üzerine kurgulayan yazarlar da vardır. şen, kitabının bu bölümünde ortaya koyduğu yazar anlatıcı yaklaşımını somutlaştırmak için Dünya tiyatrosundan Shakespeare, Ibsen, Luigi Pirandello, Bernard Shaw, Samuel Beckett; Türk tiyatrosundan Namık Kemal, Halit Ziya Uşaklıgil, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dıranas, Sezai Karakoç ve Feyyaz Kayacan’ın piyeslerinden örnekler vermiştir.

Kitabın ikinci bölümü olan “Senaryolarda Anlatıcı” başlığında ise şen, filme de çekilen Necip Fazıl Kısakürek, Orhan Kemal, Onat Kutlar, Selim İleri ve Nuri Bilge Ceylan’ın altı senaryosu üzerinde durmuştur (s. 59-70). Yazar, senaryoları edebî eser olarak incelendiği bu bölümde tiyatro eserleri için oluşturduğu sistemi senaryolara uygulayarak bu eserlerde de anlatıcının benzer bir şekilde kullanıldığını ortaya koymuştur.

Kitabın “Radyo Tiyatrosunda Anlatıcı” (s. 71-87) başlıklı üçüncü ve son bölümünde ise yazar; radyo piyeslerinde görüntü öğesi olmaması nedeniyle bu piyeslerin diğer dramatik türlerden bir açıdan farklılaştığını, bazı bilgilerin karakter anlatıcıyla verilmesinin bir zorunluluk hâline geldiğini ve radyo piyeslerinde karakter anlatıcının daha yoğun olduğunu tespit etmiştir (s. 71). Bu bölümde Türk edebiyatından seçilen üç yazarın (Behçet Necatigil, Tarık Dursun K. ve Ülkü Ayvaz) radyo piyeslerindeki anlatıcı unsuru incelenmiştir.

Bu üç bölümün ardından “Sonuç” kısmında yazar çalışması esnasında sadece tiyatro ile sınırlı kalmadığını, daha geniş bir bakış açısıyla meseleye yaklaşarak dramatik türler açısından anlatıcı unsurunu irdelediğini belirterek genel bir değerlendirmede bulunmuş ve eserini tamamlamıştır (s. 88-89). Anlatıcının piyeslerde, senaryolarda ve radyo piyeslerinde bu türlerin kendilerine özđu

farklılıklarına rağmen benzer bir yapıda kullanıldığını vurgulamıştır. Kitabın sonunda ise çalışmada kullanılan kaynaklara yer verilmiştir (s. 90-96).

Tiyatro başta olmak üzere dramatik türler için anlatıcı unsurunun tespit edilebildiğini göstermesi bakımından ciddi bir öneme sahip olan Can şen'in *Dramatik Türlerde Anlatıcı* adlı eseri, Türkiye'de bu konuda hazırlanmış ilk akademik kitaptır. Kitap, bu özelliği ile Türk ve Dünya tiyatrosunda/edebiyatında yeteri kadar üzerinde durulmayan hatta pek çok araştırmacı tarafından dramatik türler açısından yok sayılan "anlatıcı" unsurunun var olduğunu göstermiş, "yazar anlatıcı" kavramını kullanarak meseleye yeni bir yaklaşım getirmiştir.

Dramatik Türlerde Anlatıcı adlı eserin Tiyatro, Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturgi, Türk Dili ve Edebiyatı, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Doğu Dilleri ve Edebiyatları alanlarında çalışan akademisyen, araştırmacı ve öğrenciler için faydalı olacağını düşünmekteyiz. Eserin yeni çalışmalara kaynaklık etmesini temenni ederek yazara teşekkür ederiz.